

Oudheden voor Gelderland en Zutphen (...) door Gerret Schoemaker

Het door Gerrit Schoemaker zelf geschreven titelblad luidt:

Oudheden van Gelderland en Zutphen voorgesteld in de gebeurtenissen in en omtrent de Steeden en Oud-Adellijke gebouwen van dat Hartogdom en Graavschap voorgevallen in een Alphabettise ordre samengebracht door Gerrit Schoemaker in twee deelen verdeeld sijnde het Eerste van A tot I het tweede van K tot Z. Eerste deel A° 1721.

Dit manuscript telt 210 ongenummerde bladen van 328 x 210 mm en is gebonden in een kartonnen band met perkamenten rug. Het wordt bewaard in Bibliotheek Arnhem, afdeling Gelders Documentatiecentrum, onder nr. ms 299. In 1983 is het, samen met het nog te bespreken ms 300 *Genealogica*, gekocht op een veiling bij Van Gendt te Amsterdam.¹

Het staat met letterlijk dezelfde titel genoemd in het *Register van met de hand geschreven boeken, nagelaten door Gerrit Schoemaker*, verkocht te Amsterdam op 13 januari 1738. Wat er daarna mee is gebeurd is onbekend. In de veilingcatalogus van Van Gend wordt de herkomst van het boek niet aangegeven. Op het titelblad staat echter een stempel: 'Bibliotheek Reuversweerd'. Dat wijst naar het huis Reuversweerd onder Brummen². Dat was oorspronkelijk een bezit van de Gelderse familie Colenbrander. Na het uitsterven daarvan kwam het in 1941 bezit in van het aangetrouwde adellijke geslacht Van Sytzama. Het is niet gelukt om uit te vinden hoe het manuscript in een van die familie's terecht gekomen is.³

Op het eerste blad staat, in een onbekende en slecht leesbare hand, de titel van een boek uit 1778 en een verhaal over de Kerspels in Engeland, gevolgd door drie blanco bladen. Daarna volgt het hierboven genoemde titelblad. Het boek bevat vooral beschrijvingen van kastelen en herenhuizen, die vaak in een gelijknamige plaats liggen. Elke naam begint op een nieuw blad. Eerst wordt aangegeven in welk kwartier en rechtsgebied en tussen welke plaatsen het gebouw ligt. Daar houdt het vaak mee op, maar in andere gevallen volgt nog een beschrijving, die soms op de achterkant en meerdere bladen kan doorgaan. Die beschrijving bevat vooral de geschiedenis en de genealogie van de bewoners van de genoemde huizen. Gerrit heeft veel bronnen geraadpleegd; hij noemt ze ook en citeert er uit.

Vergeleken met andere handschriften van Gerrit, en zeker met die van zijn vader met de vele gekleurde tekeningen, oogt dit werk maar saai. Er komen geen tekeningen in voor en daar is ook geen ruimte voor vrijgehouden. Alleen is hier en daar summier een wapen geschetst. Op het titelblad staat het jaartal 1721 en naar wat we van Gerrit's werk kennen is dat vroeg. Het idee zal wel bij hem opgekomen zijn toen hij in Oogstmaand 1719 met A. van Halen een reis naar Kleef maakte.⁴ Bij die gelegenheid maakte hij veel aantekeningen voor een geschiedenis van het hertogdom Kleef.⁵ Voorzover wij Gerrit kennen heeft hij toen zeker ook aantekeningen over Gelderland gemaakt, waar hij immers doorheen reisde.

Het jaartal 1721 zal wel niet betekenen dat het manuscript toen af was, maar eerder dat hij er mee begon. Gerrit was toen 29 jaar en in datzelfde jaar makelaar geworden. Hij had een gezin met vier kinderen en was ook met andere onderzoeken en beschrijvingen bezig. Er zal dus niet zo veel tijd geweest zijn om aan de *Oudheden van Gelderland* te werken. Uit de door hem genoemde bronnen blijkt dat hij er in elk geval in 1721 (niet 1720) nog mee bezig was. Het boek geeft ook de indruk niet 'af' te zijn; het betreft blijkbaar een portefeuille waar nog verdere gegevens aan toegevoegd moesten worden. Tenslotte zal het door zijn vroege dood, in 1736, zijn blijven liggen, evenals zo veel andere dingen waar hij mee bezig was.

Dit eerste deel van het manuscript behandelt 182 titels in alfabetische volgorde, van Aelst tot en met Isenvoorde. Het is niet bekend wanneer de huidige band is gemaakt, maar de lijst overziende ontstaat de indruk dat er geen of weinig bladen verloren zijn gegaan. Een transcriptie van deze lijst is hier bijgevoegd.

Gerrit Schoemaker schreef duidelijk in een vrij grote letter. Een latere bezitter heeft er in een kriebelig en moeilijk leesbaar handschrift heel wat aan toegevoegd. De genoemde aantekeningen op het eerste blad zijn van dezelfde hand en daarin wordt een boek uit 1778 genoemd. Meer gegevens omtrent deze tweede auteur ontbreken.

Het is niet bekend waar het tweede deel, dat de letters K t/m Z behandelt, gebleven is. Het meest voor de hand liggend is dat het op Reuversweerd zodanig door vocht en schimmels was aangetast dat het is weggegooid.

- ¹ *Catalogus boeken en prenten*, veiling Van Gendt 17-19 mei 1983, nrs. 615 en 616.
- ² Reuversweerd ligt aan de Piepenbergweg tussen Cortenoever en Brummen; als de bomen het niet beletten ziet men van daar Zutphen liggen. Het werd in 1830 gebouwd door een lid van de grootgrondbezittersfamilie Colenbrander, maar wordt nu niet meer bewoond. Vóór WOII was het bekend als hengstendepôt en stoeterij. Door huwelijk en versterf kwamen de bezittingen in 1941 aan het van oorsprong Friese adellijke geslacht Van Sytzama (waaruit ook de dichteres Clara Feyoena van Raesfelt - van Sytzama voortkwam). De familiegegevens van deze geslachten zijn te vinden in resp. *Nederlands Patriciaat* 43^e jaargang, 1957 en *Nederlands Adelsboek* 45^e jaargang, 1952 (met aanvulling in 1986).
- ³ De archieven van beide families lagen tientallen jaren op Reuversweerd en werden in 1990 in bruikleen gegeven aan het stadsarchief te Zutphen. In het voorwoord van de daar gemaakte inventaris wordt meegedeeld dat de vrij omvangrijke verzameling boekwerken zodanig door vocht en schimmels was aangetast dat ze grotendeels moest worden weggegooid. Het lijkt er dus op dat de door Bibliotheek Arnhem aangekochte manuscripten daarvóór al bij Van Gendt zijn terechtgekomen.
- ⁴ Graaf Maurin Nahuys schrijft in *Dietsche Warande* 1888-1889, p. 315: 'Een gedicht van A. van Halen leert ons dat deze en Gerrit Schoemaker te zamen in Oogstmaand van het jaar 1719 eene reis naar Kleef gemaakt hebben. Bij die gelegenheid schreef hij vele aantekeningen en verzamelde hij vele gegevens voor eene geschiedenis van het hertogdom Kleef.' Helaas hebben we het betreffende gedicht niet kunnen vinden.
- ⁵ Nahuys noemt op p. 535 onder de handschriften van Gerrit Schoemaker die hij bezit: '4. Aantekeningen betreffende het Hertogdom Cleve, deszelfs steden, dorpen, sloten, abdijen, kloosters etc., in alphabetische volgorde, 24 blz. in-folio'. Het is niet bekend of dit handschrift nog bestaat, en zo ja, waar het is. De beperkte omvang doet vermoeden dat ook dit nog niet klaar was. Vader Andries maakte ook een beschrijving van het graafschap en hertogdom en dat telt 182 bladzijden. Dat wordt bewaard in het Stadtarchiv Kleve.